

BARÇA, FUTBOL I LITERATURA

Josep M. Fonalleras

És a partir de la temporada 2008/2009, i de les seqüeles que han proporcionat fins a 6 títols, tots els possibles, al F.C. Barcelona, que neix una reflexió sobre la importància social del futbol i la seva incidència en un terreny en principi (per a molta gent) tan allunyat de l'esport com la literatura.

S'han acabat els elogis. Els ditirambes, les comparacions. Molts dels periodistes que han fet el seguiment del Barça s'han rendit davant l'evidència d'un esgotament dels adjectius que puguin qualificar una temporada i un equip tan singulars.

Una pregunta que ens podem fer és aquesta: ¿Poden, una temporada així, un equip així, generar literatura? ¿I de quin tipus? I si és que sí, o abans de plantejar-nos si existeix aquesta possibilitat, una altra qüestió: ¿Com han estat al llarg dels anys les relacions entre futbol i literatura?

Pier Pasolo Pasolini, fanàtic del joc de la pilota, va dir que si no hi hagués literatura ni cinema, ell s'hauria dedicat a fer de futbolista. De fet, ja ho va ser: futbolista aficionat: en cada un dels rodatges, trobava el moment per practicar el xut i muntar un partit amb l'equip tècnic i els actors.

Però encara tenim més preguntes. El triomf, la felicitat, ¿generen bona literatura? Segur que sí, però segur que el fracàs té més predicament en l'entorn artístic. Dostoievski va dir que totes les famílies felices s'assemblen i que les desgraciades ho eren, cadascuna a la seva manera. Però...insistim. ¿Es pot fer literatura de les dues F, futbol i de felicitat?

Al llarg del segle XIX trobem exemples contundents d'amants i detractors del joc de la pilota. Leopardi té un Oda excel·lent dedicada al "vincitore nel pallone". Un segle més endavant serà el mateix registre que farà servir Narcís Comadira per escriure la seva Oda a Pep Guardiola. Dickens, per exemple, va

escriure un decàleg de normes de comportament en l'esport. Més endavant, moviments com el futurisme van considerar l'esport com una activitat altament interessant. A Catalunya, en el famós "Manifest Groc", de ressons surrealistes, hi trobem un elogi d'aquest esforç que es percep també com una mostra de progrés i civilitat.

L'esport és present en novel·les com "El Jardí els Finzi Contini", de Giorgio Basani: el tennis no hi és només com un decorat sinó com un factor que desencadena l'argument de la novel·la. Podríem també parlar de profundes anàlisis del fracàs en novel·les o films del món del beisbol o de la boxa.

I també es veritat que l'esport en general, i el futbol en particular, han tingut molts detractors. Borges, Kipling o Orwell són els més famosos i furibunds. L'argentí va pronunciar una conferència el mateix dia i la mateixa hora en què la selecció Argentina jugava, a l'Argentina, el Mundial.

El futbol i la literatura. Podríem veure com des de la literatura s'ha tendit bé a l'anàlisi, a la lloança, al to d'epopeia, a la metàfora o transl·lació, a la simple "decoració". El fenomen esportiu ha estat tractat de maneres diverses, molt diverses.

Un dels primers exemples contundents és el d'Umberto Saba, el poeta de Trieste. El seu conjunt de cinc poemes "sul gioco del calcio" és una absoluta meravella i una de les aportacions més interessants del poeta. "Goal", per exemple, és una explicació del moment culminant de tot partit, des de la perspectiva del porter abatut i del porter que celebra la victòria en la distància, sense poder abraçar els companys que festegen el triomf.

El mateix Pasolini té una mena d'assaig irònic i ben estructurat sobre el futbol entès com un llenguatge, amb un tipus de futbol-prosa (l'italià) i de futbol-poesia (el brasiler). I és segurament en la literatura americana on el futbol, l'esport, ha rebut un tractament més intens, bé com a epopeia, com a descripció del fracàs, com a clam per la supervivència. Els exemples de Soriano, Fontanarrosa o Villoro, són paradigmàtics.

Quant al Barça, la coneguda Oda a Platko de Rafael Albertí és potser la mostra més clara de la possibilitat de transmetre l'alenada clàssica i emotiva a un esdeveniment que retrata els nostres dies com cap altre. Més endavant, la que ja hem citat de Comadira en rebla el clau.

Com plantejar-se avui, però, la relació? Us en proposo una.

Narracions blaugranes

Totes les històries estan lligades. Es van "justificant" una rere l'altra. Els protagonistes es coneixen o coneixen algú que després protagonitzarà la següent. És, com havíem dit, un recull d'històries curtes que té com a teló de fons el Barça i que es van encreuant unes amb les altres.

1/ Un home sol viu obsessionat pels retalls que va acumulant de la temporada. Tot de diaris que acumula en un pis petit. Està separat. Quan vénen els seus fills, es queixen de la fortor que desprèn una acumulació de diaris com aquella. Un dia, la dona de fer feines, en veure el desgavell, llança els diaris a les escombraries. Ell intenta recuperar-los, però ja no els troba o els troba embrutats. Va a lamentar-se al quiosquer.

2/ El quiosquer és un personatge que viu obsedit pels missatges que pensa que s'amaguen en els racons més inaudits de la vida de cada dia. Pensa en la numerologia, en codis encriptats, en senyals. D'aquesta manera, un resultat de la pretemporada amb els Red Bulls (2 a 6) fa preveure un altre dos a sis posterior. El que es diu a Gladiator, el vídeo de la final, també el té obsessionat. I la història de la música de Turandot. I les poesies que ha llegit sobre Guardiola. Una d'aquestes poesies, la coneix gràcies a un amic que li ha proporcionat el text...

3/ L'amic que proporciona la poesia va organitzar a casa seva un sopar per veure la final d'Atenes. Des d'aleshores, viu amb la consciència de dur malastrugança. No ha tornat a acceptar mai cap invitació dels seus companys, perquè pensa que ho fan per caritat. Fins que un dia es presenta en un bar a veure el 2 a 6 del Madrid. Mirades inquisitives, un cert tremolor. Tot i la victòria, no pensa que el seu fat hagi canviat, i per això dubta d'anar a veure la final de la Champions on ha estat convidat. No sap si anar-hi.

4/ Preparatius de la final de Roma. Dos amics queden per recollir una pantalla panoràmica i un projector que hauran de muntar a casa d'un d'ells per poder veure la final. Ho recullen, hi van i ...aquí comencen els problemes. No saben trobar els cables, no s'acaba de veure, veuen una pel·lícula del Gras i el Prim en dvd, però no pas el senyal de la tele. Nervis, complicacions. Al final, aconsegueixen sintonitzar l'aparell. Hi van diversos amics, entre ells, el que du mala sort. A la mitja part dubten de si canviar o no l'aparell de lloc per poder anar a l'exterior.

Recorden tot d'escenes anteriors (com la final de París) i tot de detalls que fan que el Barça guanyi o perdi. Convé canviar el projector de lloc? I si perdem? Un d'ells, mentre ja el tenen muntat, adverteix la gent que entra a l'Stadio Olimpico de Roma i pensa a veure si podrà localitzar-hi la seva filla, que hi ha anat en vaixell.

5/ En el creuer que va cap a Civitavecchia. Dues noies soles. Ambient de festa al creuer. A la discoteca, coneixen dos nois. Entre ells, neix una certa història d'amor. Un dels nois, explica que a Roma s'han de trobar amb uns seus companys que hi ha anat en cotxe. Pensen que a la tornada, tornaran a coincidir i que potser es consolidarà l'amistat. Arribada al port, després d'una travessia difícil. Les noies van per un costat i els nois per un altre. A la tornada, amb l'eufòria, es tornen a trobar...

6/ Aquells amics que anaven en Roma en cotxe han estat detinguts pels carabinieri. Els han enxampat una navalla per tallar el fuet que porten. Els detenen i els tanquen en un calabós. No saben si podran sortir per veure el partit. A poc a poc, van descobrint que no. Desesperació. I, dins la desesperació, ¿com s'ho faran per saber què ha fet el Barça? A la fi, quan tornen, al cap de dos dies, són rebuts com uns herois...

7/ La gent que els ha anat a rebre són membres d'una penya barcelonista. Anem a un dels partits on va viatjar la penya. A veure les eliminatòries de la Champions, entre el Barça i el Lió. Anècdotes de la gent de la penya. Ambient dins de l'autocar. Comentaris sobre l'equip. Hi ha anat amb algú que no coneix els detalls d'un viatge així i queden, després del partit, davant de l'autocar groc que hi ha davant de la tribuna del Camp Nou. Per allà, passa un matrimoni, que els pregunta l'hora.

8/ Veiem ara aquest matrimoni el dia de la votació de censura de Laporta, el juliol de l'any passat. La dona també evoca el dia del nomenament de Guardiola com a entrenador del Barça. Ambient de la jornada. Un cunyat de la família, germà de l'home, els acompanya.

9/ Aquest cunyat és un home obsedit a vestir com Guardiola. La cosa ja ve d'anys anteriors, però el continua seguint al llarg de la temporada. Intenta anar a les botigues on pensa que trobarà jerséis i americanes i camises com les de Guardiola. Guarda retalls de fotografies. Comenta les seves obsessions a un amic.

10/ L'amic viatge molt, per negocis. Al llarg de l'any ha anat unes quantes vegades a Mallorca i ha trobat un bar on sempre hi ha un rètol que anuncia la transmissió del partit i on resulta que, a l'hora de començar, no és mai obert.

Comença a dubtar que realment aquell bar existeixi, que tingui vida. Rememora, al mateix temps, els bars on ha vist partits del Barça, i les vegades que s'ha quedat sense poder-lo veure. Si més no, està en contacte amb amics seus que li passen el resultat i les incidències per sms.

11/ Un d'aquests amics ara es troba en una situació semblant. Ha quedat per sopar amb una dona, justament el dia del Madrid-Barça. Al restaurant, no hi ha ningú. Els cambrers són pakistanesos. No entenen res del que els demana. És un lloc molt agradable i romàntic, de Barcelona, i ell no ha gosat confessar a la noia que s'estima més estar en un altre lloc. Un dels amics el va informant, però ho fa amb un cert suspens. Com si l'enganyés. No li acaba de dir el resultat fins al final. Recorda, al mateix temps, altres restaurants on es viu un partit així. La dona sospita dels missatges, fins que acaba entenent que es tracta de futbol.

12/ La dona mai no ha tingut un especial interès pel futbol. Recorda, això sí una escena que la va marcar. La seva mare, morta fa anys, va ser enterrada amb un exemplar del Sport del dia en què Cruyff va ser cessat com a entrenador del Barça. "Almenys que ho sàpiga", van dir les amigues que van fer aquest gest. S'ha mirat de mantenir al marge de tot plegat, fins que es troba, tornant de la platja amb els nens, que posa la ràdio per saber el resultat del Barça-Villarreal i celebrar la Lliga. S'atura a posar benzina. El senyor que l'atén escolta la ràdio, també.

13/ El senyor de la benzinera recorda una anada amb els seus fills a la final de la Supercopa de Mònaco. De tot el que sap després de les sortides nocturnes dels jugadors. Del declivi que va patir el Barça aquell dia. "No passa res", és com un torneig d'estiu. Tornant cap a casa, es troben en una àrea de servei amb un autocar de seguidors. Veiem el conductor de l'autocar.

14/ El conductor de l'autocar ara és el conductor del bus que porta els jugadors a la rua del Barça tricampió. Què pensa, allà dins. Tan a poc a poc com va. Veu les cares de la gent i s'imagina el que hi ha a dalt, amb tots celebrant el triomf. La seva soledat. No tothom saluda el Barça, però. Hi ha una família que el reconeix com a amic i el saluden a ell.

15/ Aquesta família, a la festa del Gamper de la temporada passada. Tota la tarda donant voltes per les atraccions, pels balls. Els nens es pinten la cara, salten, corren, tenen temps també d'avorrir-se. Visiten les instal·lacions. Baixen al camp. Un dels nens, fent veure que fa de porter, pregunta al seu pare què deu sentir el porter allà al mig, tot sol. El pare mira d'explicar-li. Refà una imatge que encara no sap, la de Víctor Valdés amb els braços enlaire, celebrant tot sol la proesa de Roma.

16/ És la mateixa imatge que veu un "homeless", un home sense sostre que s'extasia davant d'una botiga d'electrodomèstics on hi ha un televisor que no para d'emetre, tota la nit, la final de Roma. Acaba sabent de memòria totes les jugades, tots els gestos, perquè nit rere nit assisteix a l'espectacle. Un dia, al matí, veu sortir de casa seva un home que es dirigeix al quiosc.... (i retorn a 1)

Aquest és un plantejament possible. N'hi ha molts més. Descriure les emocions és complicat. Aprofitar el fenomen col·lectiu per retratar uns personatges, una afició, un país que gira a l'entorn del futbol, pot ser que ens acosti a la literatura. I deixeu-me que acabi amb un text que vaig escriure per a una possible història d'aquesta aventura. S'hi formula la necessitat d'un relat, és a dir, d'una ordenació del caos. Més enllà de la ficció que pren el futbol com una excusa, hi ha la possibilitat d'un relat. Aquesta és la clau. Un relat. Una organització del caos que és sempre un partit de futbol, una temporada.

Fins al mes de maig de 2009, tot eren apunts, anotacions al marge. Ens podíem dedicar a glossar jugades extraordinàries o a pensar que el Barça jugava el millor futbol del món. Hi havia hagut moments esclatants, quasi epifànics, com l'aturada de Pinto a Mallorca, en les semifinals de la Copa, i gols molt emotius, com aquella suau vaselina picada de Messi davant Casillas al Camp Nou. Tot i el que ja s'havia aconseguit, tot i que en aquell dia d'abril semblava que ja érem a tocar del cel, encara faltava un detall decisiu, una constatació que la història que estem explicant i que explicarem als nostres néts, era del tot rodona, perfecta. Un relat amb un començament i amb un final, i amb tot de recurrències i d'anades i tornades, amb tot de detalls que són el múscul de la narració. Com deia Flaubert, "Déu s'amaga en els detalls". Sí, però hi ha d'haver una voluntat d'arrodoniment, un desig que tot lligui. Ja ho deia el dramaturg rus Anton P. Txèkhov: "Si al començament d'un conte, hi surt un clau, aquest clau ha de servir perquè al final s'hi pengi el protagonista". És a dir, tot ha de tenir sentit, tot ha de ser-hi per algun motiu. El mes de maig ens va dur a trobar aquest sentit.

El més prodigiós de tot plegat, de tota aquesta història que miro d'explicar, és que sembla com si algú ja la tingués escrita des del començament. Com si hi hagués un guionista que hagués planificat tots els plànols, un escriptor que s'hagués preocupat de definir tots els capítols. Nosaltres, els mortals, l'hem anat llegint, l'hem anat vivint i patint, com si es tractés d'un fulletó del segle XIX: per

entregues. Però ja niava en la ment de qui la va pensar el dia 16 d'agost de 2008. ¿O era el 18 de gener de 1971? ¿O un calorós dia de setembre de 2007, a Premià? ¿O a Banyoles, l'1 de maig de 1998? ¿O potser el 17 de juny, a la sala París del Camp Nou?

Una pregunta important: ¿com comença tot? Sabem (i ho veurem) que aquest relat és una màquina que genera sentit, que proporciona satisfacció i reporta beneficis ètics. Com va dir l'escriptor Jordi Puntí, Guardiola "és una opció moral. És millor viure com ell ha proposat que no especulant". En això s'assembla a un poema clàssic de John Keats, "Oda a l'urna grega". S'hi acaba dient que la bellesa és veritat i que la veritat és bellesa, "això és el que heu de saber i no us caldrà saber res més". És a dir, allò que és bell, ho és perquè transmet autenticitat. Allò que és moralment cert i ajustat, proporciona el plaer de contemplar una obra d'art.

Tot això està molt bé. Hi ha moltes cites i molta literatura. Però no ens oblidem de formular la pregunta transcendental. Sabem com i quan va acabar, però ¿quin dia va començar?

He parlat del 18 de gener de 1971. M'he oblidat de dir on. A Santpedor. Penso en allò que els aficionats del Manchester van escriure fa anys en una pancarta d'Old Trafford: "L'any 1966 va ser un gran any per al futbol anglès. Va néixer Eric Cantona". Podríem dir el mateix de Pep Guardiola i de 1971. Enterrat com estic sota un munt de retalls de premsa, trobo casualment unes declaracions de Santiago Segurola en un xat obert que el The New York Times va organitzar poc abans de la final de Roma. Hi deia Segurola: "La seva inexperiència és el seu millor aliat. Per què? Perquè pot aportar les seves apassionades idees sense contaminacions. No concedeix entrevistes, no surt a les fotos amb el president. Només pensa en el futbol, futbol i futbol, i sempre des del seu radical punt de vista. Guardiola sempre ha dut a sobre una idea del Barça. ¿Coneixeu la història del Dalai Lama? Bé, doncs, Guardiola és l'escollit. Entén el club, el joc, els jugadors, la ciutat, els aficionats. Va néixer per ser entrenador del Barça". ¿La saben, la història? Un nen qualsevol, que no és fill de reis ni de prínceps, és descobert a través de senyals sobrenaturals pel Panchen Lama com a reencarnació del Dalai Lama i és destinat a ser, amb el temps, el líder espiritual del Tíbet. Si fos el cas, Oriol Tort seria el Panchen Lama que va dur Pep Guardiola al santuari de la Masia, quan el nen tenia 13 anys, ara en fa vint-i-cinc. Pot ser. Podria ser. No cal entrar a discutir de qui és reencarnació Pep Guardiola. De Cruyff, sí. Però també de Gamper, de Samitier, de Kubala, de Platko, de l'esperit barcelonista. Però bé, no anem tant enllà. Mirem de trobar una data d'inici menys budista.

¿I si tot hagués començat el dia del Gamper, el 16 d'agost de l'any passat? Hi vaig ser amb tots els nens i amb el meu amic Josep Domènech i amb més mainada, quasi un autocar. Vam voler anar-hi aviat per viure tota la festa, per no perdre'n res. Vam quedar esgotats, tot sigui dit, amunt i avall del recinte: es van pintar la cara, vam cantar l'himne tres o quatre-centes vegades, vam veure exhibicions de bicicletes, vam dinar, berenar i sopar, i vam passejar per la gespa després de fer molta cua. Allò va ser el millor. Després de fer una mena de "tourné" pel museu i pels vestidors, enfilar el túnel que donava al camp va ser un bany de felicitat blaugrana. Vam imitar els gestos dels jugadors, vam córrer per la gespa, la vam besar, ens hi vam fotografiar i fins i tot em penso que vam arribar a xutar, tot provant de refer algun gol històric. La Laia recordava un altre Gamper amb focs artificials, i en Joan frisava per l'hora de començament del partit, com sempre. A poc a poc, es va fer fosc i van sortir els futbolistes, il·luminats pels focus. Sobre la gespa, uns raigs làser de color verd dibuixaven l'escut del Barça i el nom de tots els de la plantilla i també cinc paraules que havien de ser claus: implicació, compromís, esportivitat, tenacitat i solidaritat. Sonava una música que més tard vaig identificar. La peça era part de la banda sonora original d'una pel·lícula i es deia "Strenght and Honor", força i honor. Era d'una pel·lícula de romans que es deia "Gladiator".

Després, Guardiola va parlar i va dir allò de cordar-se el cinturó, "perquè ens ho passarem bé". És curiós. Quan et diuen de cordar-te el cinturó, normalment és sinònim de turbulències, d'alts i baixos. Potser, com a molt, hom es corda el cinturó per passar-s'ho bé a Port Aventura. Guardiola devia pensar en això perquè ja sabia que no es tractava d'un viatge ofert als vaivens de les condicions atmosfèriques sinó uns instants de satisfacció controlats, com als parcs d'atracció. Va dir "ens ho passarem bé", però també va pronunciar una altra paraula decisiva: "Persistirem". I deu ser per això que mesos després va glossar Maldini la nit de la Champions, perquè Maldini és sinònim de la persistència que va prometre al Camp Nou aquell 16 d'agost.

He parlat de Gladiator. Ja saben on vaig, no? Si la primera música de l'equip va ser aquesta, ¿quina havia de ser l'última, la que clou la història d'una temporada? Tots hem vist el vídeo de 7 minuts i 10 segons que es va projectar al vestidor de l'Stadio Olimpico just abans de començar el partit contra el Manchester. Hi ha dos tipus de música. Tres, en realitat, però la tercera, la de Puccini, la deixarem per més endavant. Centrem-nos en les dues peces de Hans Zimmer, el d' "El Rei Lleó" i "Pirates del Carib", per a la pel·lícula de Ridley Scott. Una reconstrucció excel·lent de la música dels antics "peplums" romans amb uns nous aires simfònics i amb una picada d'ullet a unes certes tonalitats cèltiques. La primera peça es diu "Now were

are free", que és una cosa així com "Ara, érem som lliures", cantada per la contralt Lisa Gerrard, una veu profunda i poderosa. S'escolta en els moments en què Maximus Decimus Meridius evoca l'arcàdia on vivia amb la dona i el fill, assassinats per l'emperador. Abans, ha pogut recuperar les petites peces d'argila, els déus llars, que protegeixen la seva família i a qui invoca en l'últim moment de la seva lluita. S'imagina caminant de nou pels camps de blat, i amanyagant les tiges. Aquest és el moment en què Santi Padró aprofita per ensenyar les mans i les aturades dels porters, de Víctor Valdés davant Drogha, i de Pinto a Mallorca. Però en aquesta carícia al blat hi ha un missatge encara més poderós. El record de la terra estimada, del lloc d'on es procedeix, de tot allò que dóna sentit a la vida.

Recordo una reflexió del filòsof francès E.M. Cioran en la qual parlava dels gladiadors i deia que eren aquells que ja no tenen temps, que saben que tot s'ha acabat. Només els resta el temps en què pensaran la seva fi. Això és aplicable, per descomptat, a tots els gladiadors, essència de l'individualisme, i fins i tot a les primeres incursions de Maximus a l'arena. Però no pas a les últimes. Arriba un moment en què Maximus té una finalitat i una fidelitat. Un objectiu, més enllà de pensar en la seva fi. El gladiador de la pel·lícula vol triomfar, no pas per ell, sinó per la finalitat que persegueix: la fidelitat a la seva família i la reconstrucció de Roma. Es per això que, quan surt a lluitar amb els seus companys al Coliseu, deixa de banda l'individu i pensa que només el salvarà la col·lectivitat. Perquè és l'única manera de sortir-ne viu: no ser gladiador sinó soldat. "No sabem a què ens enfrontem", diu, "però hi ha una possibilitat de sobreviure si lluitem plegats".

Guardiola no és el realitzador del curtmetratge, però hi dóna el seu vist-i-plau perquè concorda amb el que va imaginar o va preveure la nit del Gamper. No és només un equip implicat, amb compromís, esportiu, tenaç i solidari, sinó que és un equip amb arrels, amb camps de blat per evocar. Un equip que té l'origen en les essències, que hi té la seva raó de ser. Després, venen imatges molt masculines, il·lustrades per la música del fragment "The Battle" i per aquell que hem recordat abans, el de la força i l'honor. Imatges de lluita i de sang. Però la contundència del vídeo, el que emociona de debò, és la veu, poderosa i profunda, també sedosa, de Lisa Gerrard. Maximus no és pas un gladiador que pensa en la seva fi sinó un home digne que batalla amb els altres dignes pel retorn al somni d'una Roma justa i civilitzada. Amanyaga les tiges del blat perquè lluita per recuperar-les. Llàstima que el treball de Padró no recollís una de les frases més enardidores del general: "Imagineu on sereu, i serà així".

Però els jugadors, com si l'haguessin sentit. I així es va cloure el cercle. Aquest és el relat. Amb començament i final. Amb sentit.

